

તમારાથી દૂર હોય ત્યારે પણ તમારી લાગણીને માન આપશે. જેમાં ખાસ તો તે વડીલો-વાલીઓ સાથે વ્યવહારુ રીતે, સારી રીતે વર્તશે જ અને ઘરનાં કામોમાં મદદ કરશે તેવું જરૂરી છે.

- તરુણ સાથેના અપેક્ષિત વ્યવહારમાં તે શા માટે જરૂરી છે તે સમજાવવું જેમ કે તે બહાર જાય ત્યારે તેને કોન્ટેક્ટ નંબર, સરનામું, પાછા ફરવાનો સમય, સમયસર ના પહોંચાય તો જાણ કરવી વગેરેની અગત્યતા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કારણો અને દાખલા સહિત સમજાવવી.

પ્રકરણ-૧૯

તરુણવયે બળવાખોરી પરિવારમાં ઘર્ષણ પેદા કરે

બાળકોમાં સંસ્કાર સિંચનના મુદ્દાઓ અને તે અંગેની મુંઝવણો, ફરિયાદો, તકલીફો મોટાભાગે વાલી અને બાળકને સ્પર્શતી મનોવૈજ્ઞાનિક માહિતી દ્વારા જ ઉકેલી શકાય છે કે સમજી શકાય છે. આવી એક અવસ્થા બાલ્યાવસ્થા કુમારાવસ્થાથી આગળ વધીને તરુણાવસ્થા અને યૌવનાવસ્થાના તબક્કામાં ખાસ મનોવૈજ્ઞાનિક વિશ્લેષણ માંગી લ્યે છે. બાળક-તરુણ અને વાલીઓ વચ્ચે ‘જનરેશન ગેપ’ ઘણાં કૂટ પ્રશ્નો અને પારિવારિક સમસ્યો ઊભી કરે છે. આ બધી સમસ્યાઓ ઘર ઘર કી કહાની જ હોય છે. કોઈ ઘરે ઓછી તો કોઈ ઘરે વધું. સામાન્ય રીતે આવા સંવાદ થાય:

‘હવે તો પંદર વર્ષનો થયો, થોડું જવાબદારીપૂર્વક વર્તો’

‘રાત્રે રખડયા ના કરો, નવ વાગ્યે ઘરે આવી જ જવાનું’

‘મારા મમ્મીપપ્પા તો જુનવાણી વિચારના છે, તેમની સામે મારા ફ્રેન્ડ્સને લઈ જતા શરમ આવે છે’

‘મમ્મી તને તો બરાબર જમવાનું બનાવતા જ નથી આવડતું’

‘જુઓ હવે તો મોટાં થયા, સગાંવહાલાંને માન આપતાં શીખો તો સારું’

‘અમારી પિન્કી ૧૬ વર્ષની થઈ, તેને બધા સાથે સારું અને પણ તેની મમ્મી સાથે જ જાણે આગલા જનમનું વેર હોય તેમ વર્તે છે.’

“આ છોકરાવ મોટા શું થવા લાગ્યાને કોલેજમાં જઈને તો ફાટી પડયા છે કોઈનું માનતા જ નથીને? કંઈ કહેવા જાવ તો સામે વડચકાં ભરે છે અને વણમાંગી સલાહ અમને આપે છે’

‘હજુ આખે રસ્તે તો બહેનપણી સાથે વાતો કરતી આવી છે ને પાછી ફોન પર વાતોએ વળગી છે!!’

આવા કંઈક કેટલાયે સંવાદો વાલીઓ અને તરુણોના મોંએથી સાંભળવા મળે છે જે તેમના સંબંધો વચ્ચે ઊભા થઈ રહેલા તનાવની ઝાંખી આપે છે. મોટાભાગના તરુણો મોટા થતા જાતે સ્થિર થઈ જાય અને પરિવારમાં સંવાદિતા જળવાઈ જાય, પણ જ્યારે વિસંવાદિતા ચરમસીમાએ પહોંચે ત્યારે ઘરથી ભાગી જવાના, આપઘાતના, બળવાખોરીના, અસામાજિક ઘટનાઓના કિસ્સા બનતા હોય છે.

તરુણાવસ્થામાં કેવા મનોવૈજ્ઞાનિક ફેરફારો થાય છે તેને સમજીએ:

બાલ્યાવસ્થા અને કુમારાવસ્થા એટલે કે બાર વર્ષથી નાની ઉંમરે બાળક પોતાની આગવી ઓળખ ઊભી કરવા માટે સભાન નથી હોતું અને તે લગભગ પૂરેપૂરું વાલીઓ પર આશ્રિત(ડિપેન્ડેન્ટ) હોય છે. પછી તરુણાવસ્થાના-યૌવનાવસ્થાના દસથી

પંદર વર્ષ તે પોતાની આગવી-પોતીકી ઓળખ ઊભી કરે છે, જે દરમ્યાન ધીરે ધીરે તે વાલીઓથી સ્વતંત્ર થાય છે. આ તબક્કામાં અધવચ્ચે જ્યારે પોતે સંપૂર્ણ માનસિક, ઈમોશનલ અને આર્થિક સ્વતંત્રતા ના ધરાવે અને જે કંઈ પોતીકી ઓળખ અને સ્વતંત્રતા હાંસલ કરી હોય તેના પર પોતાને પૂર્ણ ભરોસો ના હોય. તે પોતાને વાલીઓ જેટલાં સક્ષમ સમજે નહીં અને પોતાની ધારણા મુજબ પોતે ઈચ્છિત માસ્ટરી, જ્ઞાન, સોફ્ટસ્કીલ્સ, વ્યવહારદક્ષતા કેળવી શક્યા ના હોય એટલે પોતાના સ્વતંત્ર નિર્ણયો બાબતે શંકા રહે. પણ તે જાહેરમાં કે વાલીઓ સમક્ષ પ્રકટ કરતા પોતાની સ્વતંત્રતા કેળવવાનું ખમીર ઘવાય. એટલે જ્યારે અજાણતાપણે પોતાના સબકોન્યસ મનમાં પોતે કોઈ ચેલેન્જિંગ કામમાં અસક્ષમ અનુભવે ત્યારે તે માટે પોતાની આ બીકને એવું સ્વરૂપ આપે છે તે વાલીઓ તેને એ કામ કરવા માટે યોગ્ય સ્વતંત્રતા આપતા નથી. આવું ખાસ તો પોતાના મિત્રમંડળમાં જાહેર કરાતું હોય છે.

પછી મોટા થતા આશરે ૧૮ થી ૨૧ વર્ષની ઉંમરે પોતાની કાર્યપદ્ધતિઓ અને સ્વતંત્રનિર્ણયશક્તિ પર ભરોસો આવતા તરૂણને અંદરથી એવી ઈચ્છાઓ જાગે કે તે દુનિયાને બદલી નાખે. આસપાસનું બધું તેને જુનવાણી-આઉટડેટ લાગવા માટે. તેને કંઈક નવીન કરવા જોઈએ, નવી શોધ કરવામાં રસ જાગે, નવી કળાઓ અને કારીગરીમાં રસ જાગે, સમાજમાંથી ગુંડાતત્વોને મારી હટાવવાની તમન્ના જાગે અને બધું ખોટુંને સીધું કરાવી નાખવાની ખેવના થાય!! દરેક વાલીને કે પુખ્ત વયની વ્યક્તિને પોતાની આ અવસ્થા જરૂર યાદ આવશે અને તે સંસ્મરણો તરૂણાવસ્થા સમજવામાં મદદ કરશે. આવી શક્તિનો ધોધ થકી જ ઘણી બધી વૈજ્ઞાનિક શોધખોળો અને કળાકારીગરીના બેનમૂન નમૂનાઓ આ ઉંમરની અવસ્થામાં લોકોએ કર્યા છે તેના દાખલા ઈતિહાસમાં મૌજૂદ છે!!

પણ આ શક્તિનો ધોધ બરાબર પલાણી ના શકાય ત્યારે પરિવારમાં તણાવ પેદા કરી શકે છે. તરૂણાવસ્થામાં વ્યક્તિને ઘરના માણસો જુનવાણી લાગે એટલે વાતે વાતે વડીલોને ઉતારી પાડે, તેમનું કહું માને નહીં, ઘરના સમય બાબતે, કપડાં-પહેરવેશના ઢંગ બાબતે, વિજાતીય વ્યક્તિ સાથે સંબંધ બાબતે, સગાઓ સાથેના વ્યવહાર બાબતે, સ્કૂલ-કોલેજમાં ભણતર બાબતે, વગેરે વગેરે અનેક મુદ્દે ઘર્ષણ ઊભા થાય છે.

આવા જ કંઈક કારણોસર તરૂણને વાલીઓ-વડીલો સાથે ડ્રવા જતાં શરમ આવે ખાસ તો પોતાના મિત્રો સમક્ષ વાલીઓને પેશ કરવામાં સંકોચ અનુભવે. તે પોતાના વાલીઓ સાથે છૂટથી વાતો કરી ના શકે અને વાલીઓને વાત કરવા યોગ્ય સમજે નહીં. જો આવા વખતે વાલીઓએ-વડીલોએ સમયની નજાકત સમજીને સંવાદ જાળવવાની, પ્રેમ-ઉખા જાળવવાની પૂરતી કોશિશ કરવી જરૂરી છે, નહીં તો એકવાર દિલની વાત કરવા બાબતે પડદો પડી જશે તો તેને હટાવવો ઘણો મુશ્કેલ હોય છે. આ પડદા ઉપરાંત પોતાની આગવી ઓળખ બનાવવા તરૂણો વાલી-વડીલોથી દૂર જવા શારીરિક અને માનસિક પ્રયત્નો કરે છે જે પોતાને એકલાપણું અનુભવ કરાવે છે. આ આંતરિક એકલાપણું માનસિક ટેકા શોધવા પ્રેરે છે અને આ ટેકા તે પોતાની ઉંમરના

મિત્રો અને વિજાતીય પાત્રોમાંથી મેળવે છે. તે પાત્ર પણ એ જ ઉંમરનું હોવાથી તેને પણ આવી જ કંઈક જરૂરિયાત હોય એટલે વાતો વાતોમાં બંનેને સરખી વાતો સ્પર્શતી હોય તેવું લાગે જે એકબીજાને નજીક લાવવા નિમિત્ત બને છે. અંતરંગ મિત્રતા ઘનિષ્ટ થાય ત્યારે એકબીજા વગર ચાલે નહીં તેવું લાગે અને ત્યારે ખાસ તો તરૂણીઓમાં પાકકી બહેનપણીઓ બને છે. આવી જ કંઈક લાગણી ઉદ્ભવવાથી તમે જોશો કે સ્કૂલ-કોલેજથી ઘેર આવતી વખતે બહેનપણીઓ આખે રસ્તે સતત વાતો કરતી આવે, વળી ઘર તરફ જતાં છુટા પડતી વખતે રોકાઈને લાંબી વાતો કરે અને છુટા પડવાની ઈચ્છા જ ના થાય. વળી છુટા પડીને ઘરે પહોંચતા વેંત જ એકબીજાને ફોન કરે!!

બીજું એક સામાન્ય નિરીક્ષણ એવું છે કે પારિવારિક તણાવમાં તરૂણોને વિજાતીય વડીલવાલી સાથે ખાસ ઘર્ષણ થાય અને તેમાંયે માં-દીકરી વચ્ચે સૌથી વધુ તંગ સંબંધો જણાયા છે! તેવી રીતે બે બહેનો વચ્ચે વધુ ખટરાગ થાય!!

પેરેન્ટિંગ ટીપ્સ:

- ⊙ તરુણો ભલે ગમે તેટલી આરગ્યુમેન્ટ, બળવાખોરીની કોશિશો કરે પણ અંદરખાને તેમને વાલી-વડીલો તરફથી મક્કમ સંતુલિત નક્કર નિયમો અને માર્ગદર્શનની જરૂર હોય જ છે. પછી ભલે તે ખુલ્લામાં સ્વીકારવા તેનું સ્વમાન ના પાડે. તેમને આશા હોય જ કે તેમની સ્વતંત્ર થવાની પ્રક્રિયામાં વડીલો માર્ગદર્શન આપી ખોટા નિર્ણય લેતા વાટે, સમાજમાં નામ બગડે નહીં તેવું ધ્યાન રાખે, તેની આગવી ઓળખ ઊભી કરવામાં મદદ કરે વગેરે.
- ⊙ તરુણ સાથે કોઈ અગત્યની બાબત કે ઘર્ષણ પેદા કરતી બાબતે ચર્ચા કરતી વખતે છેવટે ભલે તે તમારા મુદ્દા સાથે સહમત ના થાય પણ તમારે પૂરા આત્મવિશ્વાસ સાથે તમારો મુદ્દો સ્પષ્ટ ભાષામાં જણાવી દેવો. ભલે તે તમારા માર્ગદર્શનનો સહજ સ્વીકાર ના કરે પણ છેવટે અખાલતાંપણે પણ તેને પોતાના સ્વતંત્ર નિર્ણય લેવામાં તે મદદ જરૂર કરશે. કદાચ તેનો નિર્ણય ખોટો પડશે તો તેને તમારા પ્રત્યે વધુ માન તો થશે જ તે નફામાં!
- ⊙ તરુણ સાથે ચર્ચા કરતી વખતે તેનો લાંબે ગાળે વિશ્વાસ જીતવો જરૂરી છે જેથી તે પોતાના દિલની અને અંગત વાતો કરવામાં સંકોચ ના અનુભવે. તે માટે તેની સાથે મિત્રભાવ કેળવવો પડે. તેની સાથે વાત કરતી વખતે તેને બાળક તરીકે નહીં પણ પુખ્ત વયની વ્યક્તિ તરીકે વર્તવું. છેવટે શબ્દો દ્વારા નહીં પણ વહેવારમાં એવું તેને જતાવવા દેવું કે તમે તેને સતત નજર હેઠળ નથી રાખવા માંગતા કે તેની પર તમારા માર્ગદર્શનો થોપી નથી નાખતા પણ સાથો સાથ એકબીજા પર પરસ્પર માન અને વિશ્વાસની લાગણી થકી તરુણ